

Sosiaali- ja terveysministeriö
kirjaamo@stm.fi

LAUSUNTOPYYNTÖNNE STM/449/2019

Lausunto Sosiaali- ja terveysministeriölle Lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelu -
raportista

Seinäjoen kaupunki on tuottanut lakisääteisiä rikos- ja riita-asioiden sovittelupalveluita koko Etelä-Pohjanmaan maakunnan alueella vuodesta 2006 lähtien. Hallinnollisesti Etelä-Pohjanmaan sovittelutoimisto on osana Seinäjoen kaupungin Sosiaali- ja terveyskeskusta, joka mahdollistaa sujuvan ja moni ammatillisen yhteistyön sekä tuen. Toiminnallisesti sovittelutoimisto on sijoitettuna Valtion virastotaloon yhdessä poliisin, syyttäjän ja oikeusaputoimiston kanssa, joka mahdollistaa tiiviin yhteistyön esimerkiksi lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten arvioinnissa.

Etelä-Pohjanmaan sovittelutoimiston ammattihenkilöstöllä on Sosiaalihuollon ammattihenkilölain (817/2015) mukainen kelpoisuus toimia vaativissa ammattitehtävissä ja heidät on kirjattu Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston rekisteriin laillistetuiksi ammattihenkilöiksi. Korkealla koulutustasolla turvataan asiakkaiden oikeus laadukkaisiin sovittelupalveluihin sekä pystytään arvioimaan tapausten soveltuvuutta sovitteluun ja tarvittaessa ohjaamaan sovittelun osapuolia muihin palveluihin.

Etelä-Pohjanmaalla oli vuonna 2018 sovittelussa lähisuhteessa tapahtuvia rikoksia 23 % kaikista sovitteluun ohjatuista rikoksista. Lähisuhderikoksissa sovittelualoite tuli poliisilta 85 % tapauksista ja syyttäjältä 15 % tapauksista. Sovitteluun ohjatut lähisuhdeväkivaltarikokset olivat kaikki tutkittuja tapauksia, jotka oli myös lähetetty syyttäjälle. Sovittelun merkitys korostuu asianosaisille rikosprosessin rinnakkaisena prosessina, jossa soveltuvuusarviointi sovitteluun on useamman viranomaisen kokonaisuus, päättyen sovittelutoimistojen tekemään ratkaisuun sovittelukelpoisuudesta. Sovittelu ei ole yksinään vaihtoehto rikosprosessille, vaan perusteltu, osapuolia hyödyttävä, rikosprosessia täydentävä kokonaisuus.

Lähisuhdeväkivallan sovittelun selvitystyöryhmän selvitys on monipuolinen esitys, ottaen huomioon kansalliset ja kansainväliset lait ja sopimukset sekä lähisuhdeväkivaltarikosten rikosprosessissa olevien viranomaisten toimintatavat ja kehittämisehdotukset.

Kehittämiskokonaisuus 1.

Sovitaan yhteiset kriteerit millaisia tapauksia voidaan ohjata sovitteluun.

Lähisuhdeväkivaltarikosten soveltuvuutta sovitteluun arvioidaan poliisin toimesta ensimmäisen kerran rikosten tullessa viranomaisen tietoon. Sovittelulain mukaan (SovL 13§ 2 mom.) vain poliisilla ja syyttäviviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä lähisuhteessa tapahtuneessa rikoksessa. Sovittelutoimiston johtajananaen, että poliisilla tulisi olla yhteiset kriteerit niissä lähisuhdeväkivaltarikoksissa, joista tehdään sovittelualoite sovittelutoimistoon. Lähisuhdeväkivallan vakavuuden arviointiin kuulusteluvaiheessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Arviointiin tulisi käyttää yhdenmukaisia mittareita, jotka perustuvat rangaistusasteikkoihin sekä väkivallan fyysisiin ja henkisiin haittoihin. Sovittelun soveltuvuuden arviointiin tutkintavaiheessa on nostettava tärkeäksi kriteeriksi uhrin näkökulma. Soveltuvuusarvioinnissa tulisi käyttää yhdenmukaisia arviointi mittareita, kuten esimerkiksi MARAK-riskinarviointi lomaketta, joka voitaisiin liittää asiakkaan suostumuksella sovittelualoiteeseen mukaan. Näinollen sovittelutoimistoissa voitaisiin entistä paremmin arvioida tapausten soveltuvuutta sovitteluun sekä turvata paremmin uhrin oikeudet.

Etelä-Pohjanmaalla on pidetty hyvänä käytäntönä, että poliisi lähettää lähisuhdeväkivaltarikoksissa sovitteluun arvoitavaksi vain tapauksia, joissa tutkinta on suoritettu loppuun saakka. Tärkeä kriteeri on sovittelun vapaaehtoisuus ja osapuolten oma mielipide oman asiansa soveltuvuudesta sovitteluun yhteisesti sovittujen kriteereiden täytyessä. Ihminen on oman elämänsä asiantuntija ja motivaatio muutokseen on vahvimmillaan ihmisen saadessa itse osallistua oman asiansa prosessiin.

Poliisin suorittama palveluohjaus sekä uhreille että rikosten tekijöille on tärkeää, jo rikosprosessin alkuvaiheessa. Seinäjoella ja monella muulla paikkakunnalla poliisi on mukana yhdessä muiden toimijoiden kanssa MARAK-työryhmässä, jossa ohjataan moniammatillisesti lähisuhdeväkivallan uhreja heille soveltuviin auttamistahoihin.

Kehittämiskokonaisuus 2.

Luodaan yhtenäinen ohjaus ja systemaattiset työvälineet lähisuhdeväkivaltarikosten sovittelun edellytysten arvioimiseen, sovittelun ja sovittelun keskeyttämisen avuksi.

Lähisuhdeväkivalta rikosten soveltuvuuden arviointi tehdään sovittelutoimistojen prosessissa ammattihenkilöiden ohjauksessa. Lopullisen päätöksen soveltuvuudesta sovitteluun tekee lain (SovL 15§) mukaan sovittelutoimiston vastuuhenkilö. Arvioinnissa käytetään apuna poliisin tai syyttäjän toimittamaa aloitemateriaalia, sovittelutoimiston ammattihenkilöiden suorittamaa sovittelun esiselvitystä, vapaaehtoisten sovittelijoiden suorittamana osapuolten erillistapaamisten aineistoa. Sovittelunohjaajien ja sovittelijoiden yhdessä käymää keskustelua kriteereistä arviointilomakkeen pohjalta.

Sovittelutoimiston johtajana pidän hyvänä työryhmän ehdotuksia yhteneväisten arviointikritereiden luomiseksi sovittelutoimistoille. Yhteiset käytännöt lisäävät sovittelun laadun tasaisuutta Suomessa. Kriteereiden yhtenäistäminen on jo nyt edennyt pitkälle sovittelutoimistojen ohjauksen siirryttyä vuoden 2016 alussa Terveyden- ja hyvinvoinnin laitokselle.

Sovittelun ammattihenkilöstöllä on jo nykyään valmiudet arvioida asiakkaiden elämäntilanteiden vaikutusta asiakkaiden palveluntarpeeseen. Sovittelun ammattihenkilöiden osuutta asiakastyöhön tulee vahvistaa tarkastelemalla ammattihenkilöiden kelpoisuutta. Sovittelulaki määrittää tällä hetkellä kelpoisuudeksi sovittelutoiminnan vastuuhenkilölle ja ohjaajalle korkeakoulututkinnon tai muun erityisen kelpoisuuden. Näin ollen kelpoinen voi olla minkä tahansa korkeakoulututkinnon suorittanut henkilö.

Ammattihenkilöiden kelpoisuuksien määrittelyä tulee pohtia ja täsmentää, jotta se vastaisi mahdollisimman hyvin tarvetta. Esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalla palveluntuottaja, Seinäjoen kaupunki on pitänyt tärkeänä, että ammattihenkilöillä on riittävä laillistettu koulutus, sosiaalityöntekijä ja sosionomi. Sosiaalityöntekijöiden palkaaminen sovittelutoimistoihin on resurssikysymys, joka ei toteudu nykyisellä sovittelun valtionavun määrällä. Sovittelun ammattihenkilöstön määrän lisääminen on sinänsä kannatettava ja se tulisi vahvistamaan sovittelun arviointia sekä asiakkaiden tilanteiden kokonaisvaltaisempaa tunnistamista ja palveluihin ohjaamista.

Ammattihenkilöstön resurssien ensisijainen lisääminen olisi aloitettava sovittelun tukirakenteita vahvistamalla. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos vastaa sovittelutoiminnan valvonnasta ja ohjauksesta. Sovittelutoimiston johtajana ehdotan, että THL:n työntekijäresurssia vahvistettaisiin erityisesti lähisuhdeväkivaltaan erikoistuneella työntekijällä, jonka vastuualueena on lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutus- ja muut kysymykset sekä verkostoituminen muiden lähisuhdeväkivaltatyötä tekevien tahojen kanssa.

Lähisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden palveluohjaus on ensisijaisen tärkeää ja se on sisällytettävä prosessin vaiheisiin. Vaikka sovittelun periaatteisiin kuuluu osapuolten tasapuolinen arvioiminen, on sovittelussa kiinnitettävä erityistä huomiota uhrin oikeuksien ja turvallisuuden toteutumiseen, kuten työryhmä selvityksessä toteaaakin

Kehittämiskokonaisuus 3.

Uudistetaan lähisuhdeväkivallan sovittelun koulutusta ja varmistetaan koulutuksen saatavuus yhteisistä kriteereistä, ohjeistuksesta ja lähisuhdeväkivaltailmiöstä.

Ammattihenkilöstön ja vapaaehtoisten sovittelijoiden koulutuksesta tulisi vahvistaa työryhmän esittämin toimenpitein. Koulutuksella luodaan ja vahvistetaan valmiuksia vastata lähisuhdeväkivaltasovittelun teemassa esiin tulleisiin haasteisiin. Sovittelutoimiston johtajana näen tärkeänä lähisuhdeväkivaltatyötä tekevien tahojen koulutuksen, koska lähisuhdeväkivaltasovittelusta on liikkeellä epätietoisuutta ja vääriä mielikuvia.

Vapaaehtoissovittelijoiden koulutusta tulee uudistaa yhteisin koulutuskriteereiden ja tavoitteiden osalta. Esimerkkinä voisi olla Mielen terveyden ensiapukoulutuksen kaltainen koulutusprosessi, joka sisältää yhteisen oppimateriaalin oppikirjoineen sekä verkkokoulutuksen. Koulutus kokonaisuudet voisivat olla; 1) Sovittelijoiden peruskurssi 2) Lähisuhdeväkivaltasovittelijoiden kurssi 3) Nuorten kysymysten sovittelijoiden kurssi 4) Erityisryhmien sovittelijoiden kurssi.

Ammattihenkilöiden lisäkoulutukseen tulee kiinnittää myös huomiota. Ammattihenkilöiden koulutus tulisi järjestää Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta kuten työryhmä esittää. Lisäkoulutusta voisi järjestää myös yhteistyössä esimerkiksi Ammattikorkeakoulujen kanssa.

Lopuksi

Seinäjoen kaupunki / Etelä-Pohjanmaan sovittelutoimisto pitää tärkeänä, että lähisuhdeväkivallan sovittelu tulee pitää mukana keinovalikoimassa, jossa lähisuhdeväkivallan uhreille ja tekijöille tarjotaan mahdollisuutta irrottautua väkivallasta. Lähisuhdeväkivallan sovittelu tulisi nähdä yhtenä mahdollisuutena saada palveluita ihmisen omaa elämää kohdistuviin ongelmiin.

Seinäjoki 27.2.2019

Jarmo Lusa

Seinäjoen kaupunki
Etelä-Pohjanman sovittelutoimiston johtaja

